

Tek Ebeveynli Aile Örüntüsündeki Üniversite Öğrencilerinin Aile Algısı ve Sosyal Hizmet Gereksinimlerinin Belirlenmesi

Barış DEMİREL (<https://orcid.org/0000-0001-5916-4999>), Kırıkkale University, Türkiye;
bdbarisdemirel@gmail.com

Gökhan BODUROĞLU (<https://orcid.org/0000-0002-6424-6478>), Hitit University, Türkiye;
gokhanboduroglu@hitit.edu.tr

Determination of Family Perception and Social Work Needs of University Students in Single-Parent Family Pattern

Abstract

Children and young people are affected mainly by single-parent family structures. This study was conducted to determine the family perceptions and social work needs of university students in single-parent families, and to implement new policy and practice recommendations based on the data obtained. In the study, face-to-face interviews were conducted using a snowball sampling method and a semi-structured interview form. The data obtained were analysed using the MAXQDA program. According to the study results, it was found that single-parent families face economic, psychological, and social difficulties. It was determined that socioeconomic difficulties negatively affect family relationships and create psychological problems. In addition, the participants emphasised the expectation of healthier family relationships and a fairer environment.

Keywords : Family, Single Parent Individual, Social Work, Socioeconomic Support.

JEL Classification Codes : I22, I23, I31, J12, J13.

Öz

Tek ebeveynli aile yapısından daha çok çocuklar ve gençler etkilenmektedir. Bu çalışma tek ebeveynli aile örüntüsündeki üniversite öğrencilerinin aile algısı ve sosyal hizmet gereksinimlerinin belirlenmesi ve elde edilen veriler doğrultusunda yeni politika ve uygulama önerilerinin ortaya konulması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak kartopu örnekleme yöntemiyle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler MAXQDA programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; tek ebeveynli ailelerin ekonomik, psikolojik ve sosyal güçlüklerle sahip olduğu anlaşılmıştır. Yaşanan sosyoekonomik güçlüklerin aile içi ilişkileri olumsuz etkilediği ve psikolojik olarak zorluklar yarattığı belirlenmiştir. Ayrıca daha sağlıklı aile ilişkilerinin olması ve daha adil bir ortam beklentisi katılımcılar tarafından vurgulanmıştır.

Anahtar Sözcükler : Aile, Tek Ebeveynli Birey, Sosyal Hizmet, Sosyoekonomik Destek.

1. Giriş

Toplumsal değişme süreci hız kesmeden devam etmekte ve birçok değişken toplumun yaşantısında, rutinlerinde ve işleyişinde farklılaşmalara neden olmaktadır. Toplumsal değişme süreci devam ederken toplumsal kurumların da sürecin dışında kal(a)madığı ifade edilebilir. Bu değişimin dışında kal(a)mayan toplumsal kurumların başında da aile gelmektedir.

Toplumsal bir olgu olarak ele alınan aile, benzer şekillerde tanımlansa da tanımı ve bileşenleri kültürel farklılıklara göre değişiklik göstermektedir. Bu kültürel farklılıklar nedeniyle aileye yüklenen anlamlar toplumdan topluma, kültürden kültüre değişiklik göstermektedir (Sütçü, 2021: 141). Başından beri bazı toplumlar aileyi kutsal bir kurum olarak görürken (Duman, 2021: 24; Bayam, 2022: 4), bazıları ise aynı bakış açısını benimsememiştir. Bu durum geçerliliğini halen korumaktadır. Bunun yanı sıra toplumsal değişme süreciyle birlikte aile formlarının değişim yaşadığı anlaşılmaktadır.

Geleneksel bir bakış açısıyla aile ele alındığında; anne, baba ve çocuklardan oluşan toplumsal bir örgütlenme olarak nitelenmektedir (Tekin-Epik vd., 2017). Geleneksel olarak yapılan tanımlamada ailenin eşlerin her ikisinin de var olduğu ve çocuk sahibi olunarak tamamlandığına işaret edilmektedir. Anne, baba ve çocuklardan oluşan bu tip aileler aynı zamanda çekirdek ailenin en bilinen formu olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Değişen aile yapılarına bakıldığında geniş ailenin yerini çekirdek ailelerin aldığı ve bu süreçte kır-kent aile farklılıklarının büyük ölçüde ortadan kalktığı söylenebilir. Çekirdek aile yapısının ise sadece geleneksel boyutta ele alınmadığı aynı zamanda çocuksuz ve sadece bir ebeveynin bulunduğu çekirdek aile örgütlenmelerini de kapsadığı ifade edilmektedir. Çalışmanın kapsamında ise çekirdek aile formlarından biri olan, dünyada ve Türkiye’de giderek yaygınlaşan tek ebeveynli aile örgütlenmesi yer almaktadır. Tek ebeveynli aile; aile örgütlenmesinde tek bir ebeveynin ve yanında en az bir çocuğun bulunduğu aile tipini ifade etmektedir (Aydiner-Boylu & Öztö, 2013: 207). Tek ebeveynli aile örgütlenmesinin oluşumu ise; boşanma, eşlerden birinin ölümü, eşlerden birinin tutuklu veya hükümlü olması, evlat edinilmesi ve evlilik bağı olmaksızın çocuk sahibi olunması şeklindedir. Buna ek olarak iş yeri nedeniyle uzak mesafeli çalışan eşler ve ayrı yaşamayı tercih eden eşler de bulunmaktadır. Toplumdan topluma değişmekle birlikte yapay dölleme ve taşıyıcı annelik uygulamalarının da tek ebeveynli aile örgütlenmesinin oluşumunda etkili olduğu bilinmektedir (Van den Akker, 2017; Zadeh, 2020; Ellenbogen et al., 2021; Pereira & Beatriz, 2023).

Tek ebeveynli aile örgütlenmesinin oluşumu farklı nedenlere bağlı olsa da en temelde yaşanan sürecin, sorunların ve gereksinimlerin benzer olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öne çıkan temel gereksinimlerin; psikolojik, ekonomik, sosyal destek yoksunluğu ve yalnızlaşma, hukuksal ve çocuk (çocuk bakımı) ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır (Weng, 2018; Demirel & Buz, 2021; Shorey & Pereira, 2023). Buna ek olarak özellikle damgalanma açısından eşin ölümüne, boşanmaya ve tutuklu veya hükümlü

olmaya göre sosyal çevreden gelen tepkilerin kısmi farklılıklar gösterdiği söylenebilir (Demirel, 2022).

Tek ebeveyn bireyler açısından sürecin daha fazla güçlükler barındırdığı yapılan araştırmalarda ortaya konulmaktadır (McLanahan & Sandefur, 1994; Demir & Çelebi, 2017; John & Shimfe, 2020; Nugroho et al., 2023). Özellikle tek ebeveyn olarak yaşamını sürdürenlerin çoğunun anne olması, süreçteki güçlüklerle ek toplumsal cinsiyete dayalı olarak kadın olmanın güçlüklerini de beraberinde getirmektedir (Kotwal & Prabhakar, 2009; Kavşut, 2015; Karaca-Aydın, 2019).

Çalışma kapsamında ele alınan üniversite öğrencileri için de tek ebeveynli ailede büyümenin etkileri ve sonuçları olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca aile algılarının da bir dönüşüm geçirmiş olabileceği muhtemel bir durum olarak değerlendirilmektedir. Literatürde yer alan çalışmalar doğrultusunda; tek ebeveynli hanelerdeki çocukların-ergenlerin birçok açıdan tam ailedeki çocuk ve ergenlere kıyasla risk altında olduğu sonuçlarına yer verilmektedir. Buna göre; yoksulluk riski ve beraberinde refah kaybının bu tür ailedeki çocuk ve ergenlerde daha sık olduğu aktarılmaktadır (Cheung, 2015). Ruh sağlığı üzerinde de olumsuz etkilerin var olduğu ve iyilik halini düşüren bir durum olarak tek ebeveynli ailede büyüme süreci tarif edilmektedir (Moilanen & Rantakallio, 1988). Eğitime odaklanma ve akademik başarıda düşüşlerin yaşanması bu aile türünde çok daha yaygın olarak kendini gösterebilmektedir (de Lange et al., 2009). Buna ek olarak çocuk ve ergenler üzerinde özellikle psikolojik ve sosyal etkiler doğurduğu hatta bu çocuk ve ergenlerin gelecek yaşamındaki aile ilişkileri ve ebeveynlik rollerini etkilediğine yer verilmektedir (Stephen & Udisi, 2016). Obezite gibi olumsuz fiziksel sonuçlara da neden olacak nitelikte çocuk ve ergenler bu süreçten etkilenebilmektedir (Duriancik & Goff, 2019).

Tek ebeveynli ailede çocuk ve ergen olmanın olası dezavantajlı durumlar açısından risk oluşturduğunu ifade etmekle birlikte çocuğu ya da ergeni tek ebeveynli aile örüntüsüne götüren sürecin de olası olumsuzluklar üzerinde etkili olacağı değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda her ne olursa olsun bu süreci deneyimleyen çocuk ve ergenlerin hatta geçmişte bu süreci deneyimleyerek günümüzde yetişkin olarak yaşamını sürdüren bireylerin çeşitli sosyal hizmet gereksinimlerinin olabileceği anlaşılmaktadır. Tek ebeveynli ailelere yönelik Avrupa Birliğinin temel istatistiksel verilerine bakıldığında 25-54 yaş aralığındaki yetişkin kadınların %5,5'inin tek ebeveyn olduğu; yetişkin erkeklerin ise %1,1'inin tek ebeveyn olduğu aktarılmaktadır. Ayrıca Avrupa Birliğinde çocuklu haneler arasında en yüksek tek ebeveynli aile oranlarının %25 ve üzerindeki oranlarda Estonya, Litvanya ve Letonya'da olduğu paylaşılmaktadır. Tüm Avrupa Birliği genelinde ise tek ebeveynli hanelerin oranının %12,4 olduğu bilgisine ulaşılmaktadır (EUROSTAT, 2023). Türkiye açısından bakıldığında ise 2014'te %7,6'lık orana sahip olan tek ebeveynli aile oranının 2023'te %10,6'ya yükseldiği görülmektedir (TÜİK, 2024).

Tek ebeveynli aile oranlarının giderek artması bu konuya daha fazla özen gösterilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Aktarılan bilgiler ışığında bu çalışmada, tek

ebeveynli aile örüntüsündeki üniversite öğrencilerinin aile algısı ve sosyal hizmet gereksinimlerinin belirlenmesi hedeflenmektedir.

2. Yöntem

Bu araştırmada, üniversite eğitimine devam eden tek ebeveynli öğrencilerin aile algısını ve sosyal hizmet gereksinimlerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma, tek ebeveynli ailelerin yapısını ve öğrencilerin bu aile yapılarından kaynaklanan deneyimlerini derinlemesine inceleyerek, aile algısını ve öğrencilerin sosyal hizmet gereksinimlerini araştırmaktadır. Bu çalışmanın, özellikle tek ebeveynli üniversite öğrencilerinin aile algısını ve sosyal hizmet alanındaki gereksinimlerini anlamak ve uygun destek hizmetlerinin sağlanmasına yönelik politika önerileri sunmak amacıyla önemli bir katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Bu araştırmanın amacına daha uygun olarak nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel yöntemle yapılan araştırmalarda, incelenen konuyu derinlemesine anlamak için araştırmaya katılanların kişisel görüşleri ve değerlendirmeleri son derece önemlidir. Bu kapsamda tek ebeveynli üniversite öğrencilerinin aile algısını ve tek ebeveynli aile yapısı içerisinde yaşadıkları güçlükleri ve bu güçlüklerle baş edebilmeleri için gereksinim duydukları sosyal hizmet uygulamalarını anlayarak politika önerileri geliştirmek amacıyla uzman görüşü alınarak veri toplama aşamasında kullanılmak üzere 8 (sekiz) sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır.

Tablo: 1
Katılımcı Tek Ebeveynli Üniversite Öğrencilerine Yönelik Temel Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Ebeveyn Durumu	Kardeş sayısı
Katılımcı 1	Kadın	20	Anne Baba Ayrı	-
Katılımcı 2	Kadın	21	Baba Vefat	2
Katılımcı 3	Kadın	20	Baba Vefat	4
Katılımcı 4	Kadın	18	Anne Baba Ayrı	-
Katılımcı 5	Kadın	19	Anne Baba Ayrı	1
Katılımcı 6	Erkek	21	Anne Vefat	3
Katılımcı 7	Kadın	21	Anne Baba Ayrı	3
Katılımcı 8	Erkek	19	Anne Baba Ayrı	1
Katılımcı 9	Erkek	19	Baba Vefat	2
Katılımcı 10	Erkek	19	Anne Baba Ayrı	1
Katılımcı 11	Erkek	20	Anne Baba Ayrı	1
Katılımcı 12	Erkek	18	Anne Baba Ayrı	1
Katılımcı 13	Kadın	19	Anne Baba Ayrı	1
Katılımcı 14	Kadın	19	Anne Baba Ayrı	1
Katılımcı 15	Erkek	21	Anne Baba Ayrı	2
Katılımcı 16	Kadın	20	Anne Baba Ayrı	1
Katılımcı 17	Kadın	24	Baba Vefat	1
Katılımcı 18	Kadın	22	Baba Vefat	1
Katılımcı 19	Erkek	19	Anne Baba Ayrı	1

Araştırma veri toplama süreci için Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulundan (07/12/2023 tarih ve 2023-19 karar numaralı) gerekli etik izin alınmıştır. Araştırma veri toplama sürecinde, Hitit Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin uygun olduğu tarih ve saatlerde uygun bir görüşme ortamı sağlanmış, ardından katılımcılardan bilgilendirilmiş onam formları aracılığıyla onayları alınarak kartopu

örnekleme yoluyla 19 farklı tek ebeveynli üniversite öğrencisi ile derinlemesine yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veriler 02.01.2024-20.04.2024 tarihleri arasında toplanmıştır.

Görüşmelerden elde edilen veriler araştırmacılar tarafından MAXQDA programı kullanılarak tematik analiz teknikleriyle değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler katılımcıların isimleri gizli tutularak kodlanmıştır.

3. Bulgular

Araştırmanın bulguları, tek ebeveynli aile örüntüsündeki üniversite öğrencilerinin aile algısı ve sosyal hizmet gereksinimlerini anlamak için derinlemesine bir bakış sunmaktadır. Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile 19 farklı tek ebeveynli gençle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular “Aile Algısı”, “Anne Algısı”, “Baba Algısı”, “Güçlükler ve Gereksinimler”, “Aile Yaşamında Değiştirmek İstenilen Durumlar”, “Yararlanılan Sosyal Hizmet Uygulamaları” ve “Sosyal Hizmet Gereksinimleri” olmak üzere yedi ana tema altında ele alınmıştır. Araştırma bulguları doğrultusunda hazırlanan ana tema ve alt temalar aşağıdaki tabloda verilmektedir (Bkz. Tablo 2).

Tablo: 2
Ana Tema ve Alt Temalar

ANA TEMA	ALT TEMALAR
Aile Algısı	
Anne Algısı	
Baba Algısı	
Güçlükler ve Gereksinimler	Ekonomik Güçlükler Psikolojik Güçlükler Sosyal Güçlükler
Aile Yaşamında Değiştirmek İstenilen Durumlar	
Yararlanılan Sosyal Hizmet Uygulamaları	Ekonomik Destek Psikolojik Destek Herhangi Bir Sosyal Hizmet ve Destek Programına Başvurabileceğini Bilmeyenler İnformel (Resmi Olmayan) Destek
Sosyal Hizmet Gereksinimleri	Ekonomik Destek Gereksinimi Psikolojik Destek Gereksinimi Hem Ekonomik Hem de Psikolojik Destek Gereksinimi

Araştırmanın bulguları, tek ebeveynli ailelerin iç dinamiklerini ve aile üyelerinin yaşadığı deneyimleri anlamak için önemli göstergeler sunmaktadır. Bu bulgular, sosyal hizmet profesyonellerinin ve politika yapımcıların, tek ebeveynli ailelere ve bu ailelerde yer alan çocuk ve gençlere daha etkili destek sağlamak için stratejiler geliştirmelerine yardımcı olacaktır.

3.1. Aile Algısı

Tek ebeveynli ailelerde yer alan üniversiteli öğrencilerin görüşlerine göre, aile kavramı, geleneksel tanımın dışında, esnek ve çeşitli bağlara sahip bir yapıya dönüşmektedir. Aile, sadece biyolojik bağlardan değil, sevgi, destek ve koruma gibi duygusal ve sosyal bağlardan da oluşmaktadır. Katılımcı gençlere göre, aile sadece kan

bağıyla değil, sevilen herhangi biriyle de kurulmaktadır. Tek ebeveynli gençlere göre özellikle aile üyeleri arasındaki sorumluluk ve dayanışma, derin ve güçlü bir bağın varlığını ortaya koymaktadır. Bu anlayışla, aile kavramı sadece biyolojik bağlarla sınırlı değil, aynı zamanda sevgi, destek ve dayanışma gibi değerlerle de şekillenmektedir. Bu kapsamda öne çıkan katılımcıların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

"Aile sadece anne babadan oluşan bir yapı değildir. Bana göre baba olmadan da anne ile aile olunabilir (Katılımcı 1, K)"

"Aile benim için her şeydir. Sevdğin insanlarla aynı ortamda barınmaktadır (Katılımcı 2, K)"

"Aralarında kan bağı olan, aile içerisinde üyelerin birbirlerine her zaman destek olup, yardımda bulunması, aile bireylerinin aralarında güçlü bağ bulunması durumuna aile denir. Aile her bir bireyini tüm tehlikelere karşı her zaman koruyup kollayan bir kalkandır (Katılımcı 4, K)"

"Kan bağı olan anne baba ve çocuklardan oluşan bir yapıdır. İyi günde kötü günde sürekli birbirini koruyup kollayan destekleyen bir yapıdır (Katılımcı 10, E)"

Katılımcı gençler, aileyi duygusal bağlarla birleşmiş, karşılıklı destek ve dayanışma içinde olmakta olan bir bütün olarak tanımlamaktadır. Ailede, kan bağına bakılmaksızın, her üyenin diğerine yardım etmekte ve desteklemekte olduğu vurgulanmaktadır. Aile, her durumda birbirlerine yardımcı olmakta ve birlikte zorlukları aşmaktadır. Bu anlayışla, aile sadece biyolojik bağlarla değil, aynı zamanda sağlam destek ve bağlılıkla da tanımlanmaktadır. Bu kapsamda öne çıkan katılımcıların ifadeleri ise şöyledir:

"Birbirine destek olan, birbirinin her koşulda yanında olan aile, sığındığın limandır. Bir çınar ağacı gölgesi gibidir o gölgeye sığınmak güven verir (Katılımcı 3, K)"

"Aile bir bütündür. İnsanların bir arada yaşadığı duygusal bağlarda birleşmiş birlikte kararlar aldığı ve birbirine destek olan demektir (Katılımcı 5, K)"

"Koşullar ne olursa olsun kan bağı olan kişiye her zaman yardıma koşan, onları destekleyen bireylerden oluşan bir yapıdır (Katılımcı 9, E)"

"Aile her şeydir, ne olursa olsun aile bireyleri birbirine destek çıkmalıdır. Kan bağı olan herkes aile değildir, aile olmak için iyi günde kötü günde her zaman birbirlerinin yanında olması gerekir (Katılımcı 11, E)"

Katılımcılar, ailede birbirine sahip çıkma, birbirini yalnız bırakmama ve güvende hissetme gibi unsurların temel taşlar olduğunu belirtmektedir. Aile, hem maddi hem de manevi olarak huzur ve güvence sağlayan bir birlik olarak nitelendirilmiştir. Ailede, belirli bir düzen ve saygı içinde, çocukların psikolojik olarak olumlu bir ortamda yetişmeleri ve güvenli bir atmosferde sorumluluk alabilmeleri önemsenmektedir. Katılımcılar aşağıda yer alan ifadeleriyle ailenin sadece biyolojik bağlardan ziyade, bir arada oluşturulan güven, saygı, huzur ve destek ile şekillenen bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır:

"Aile bence ne olursa olsun birbirine sahip çıkmak, birbirini ne olursa olsun bırakmamaktır (Katılımcı 7, K)"

“Aile beraberlik içerisinde maddi manevi huzurlu yaptığımız işlerle birlikte oturup huzurlu bir akşam yemeği yiyebildiğimiz bir ortamdır (Katılımcı 14, K)”

“Anne ve babadan oluşan saygı ve güven ortamının bulunduğu sorumluluk isteyen bir ortamdır. Dış çevreye karşı mutlu olduğun tek ortamdır (Katılımcı 17, K)”

“Aile sadece anne babadan oluşmaz. Anne varsa babanın eksikliğini, baba varsa annenin eksikliğini hissettirmemelidir. Eğer bir eksiklik varsa aile değildir (Katılımcı 19, E)”.

3.2. Anne Algısı

Katılımcılar, “anne” kavramını çeşitli açılardan değerlendirirken, annenin çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılayan, sevgi dolu, sorumlu ve destekleyici bir figür olduğunu belirtmektedir. Anne, çocuğuna duygusal olarak bağlı, ona anlayışla yaklaşan, öğreten ve hatalarını konuşarak düzelten bir rol üstlenmektedir. Ayrıca, annenin her şeyini sorunsuzca paylaşabilen, çocuğuyla sürekli iletişim halinde olan, empati kurabilen ve karşılıklı ilişki içinde olan biri olduğü ifade edilmektedir. Anne, çocuğunun özgürlüğünü kısıtlamayan, ona güven veren, dostça bir yaklaşım sergileyen ve onun derterini dinleyen bir figür olarak da tanımlanmaktadır. Bu kapsamda katılımcıların öne çıkan ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Anne sadece çocuğu doğüran değil çocuğun temel ihtiyacı olan her şeyi elinden gelebildiğince giderendir. Sorumluluk sahibi, önceliği çocukları olan bireylerdir (Katılımcı 1, K)”

“Her zaman çocuğuna sevgisini gösteren destekleyen, onları anlayan, çocuğuna her şeyi öğreten (sevgi, saygı, hoşgörü vb.), yanlışlarını konuşarak düzelten, sorunlarını çözmeye çalışandır (Katılımcı 5, K)”

“Anne aslında her şeyini sorunsuz bir şekilde paylaşıp seni anlayan her şekilde her durumda koşulsuz olarak seni seven ve yanında olan birlikte güzel aktiviteler yapabildiğın biridir (Katılımcı 14, K)”

“Anne kendi yaşadıklarına göre çocuğunu kısıtlamayan, çocuğuna her zaman sevgisini gösteren yeri geldiğinde arkadaş gibi derdini dinleyen, güvendiğini hissettirendir (Katılımcı 18, K)”

Katılımcılar, ideal bir anne figürünün nasıl olması gerektiğini çeşitli yönlerden ele almakta, bir annenin çocuğun yanında olması, destek sağlaması ve güvenilir bir liman olması gerektiğini ifade etmektedirler. Katılımcılar, annenin dürüst ve açık olması, güvendiğini hissettirmesi ve doğru yolu göstermesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu görüşler, annenin çocuğa sağladığı destek, güven ve sevginin hayatımızdaki önemini belirtmektedir:

“Anne hastalığında, sağlığında, mutluluğında, üzgün olduğunda hiçbir karşılık beklemeden yanımda hissettirmelidir (Katılımcı 2, K)”

“Anne, her zaman evladının yanında olan ona destek olan, ona yanında olduğünü hissettiren, kimsenin annesine özendirmeyen biri olmalı, sırtını yaslayıp derdini rahatça anlatabileceğın birisi olmalıdır (Katılımcı 3, K)”

"Bana göre bir anne çocuğuna zaman ayırmalı, çocuğuna karşı bazen arkadaşı gibi yaklaşmalıdır. Bir kız çocuğu olarak anne benim için bütün sorunlarımı anlatacağım bir dert arkadaşısıdır. Her zaman sığınacağım bir liman olmalıdır. Bir yardım isteyecekken acaba bana yardım eder mi etmez mi diye düşünmeden yardım isteyeceğin kişidir. Anne çocuğuna karşı her zaman sevgi dolu ve şefkatli olmalıdır. Çocuğuna karşı anne her zaman dürüst olmalıdır (Katılımcı 4, K)"

"Bence anne, hem anne hem de en yakın arkadaş olduğunu hissettirmeli, çocuğuna, sevgisini hep göstermeli, çocuğuna olan sevgisini sınırlandırmamalı, güvendiğini her zaman belli etmelidir. Anne çocuğu yanlış yaptığı zaman bile ona doğruyu göstermelidir (Katılımcı 6, E)"

Katılımcılar, tek ebeveynli ailelerde annenin rolünü ve sorumluluklarını çeşitli açılardan ele alırken, annenin zorluklara karşın çocuklarına destek olması ve her zaman yanlarında olması gerektiğini belirtmektedir. Annenin, çocuklarının mutluluğu için çaba gösteren, babanın yokluğunda hem annelik hem de babalık görevini üstlenen bir figür olması beklenmektedir. Güvenilir ve saygılı bir anne olması, sorunları açıkça konuşması ve görevleri paylaşması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu kapsamda öne çıkan katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

"Bir anne eşi olsun ya da olmasın yaşadığı zorluklara, güçlüklerle rağmen mücadele edip çocuklara her daim destek olmalıdır (Katılımcı 11, E)"

"Anne şefkatli ve merhametli bir varlıktır, anneler çok kıymetlidir. Baba olmasa da babanın yokluğunu hissettirmeyendir (Katılımcı 8, E)"

"Anneler çocuklarının mutluluğu için canla başla çalışan insanlardır. Babalar hayatlarını kaybedince anneler hem anne hem baba oluyor (Katılımcı 9, E)"

"Anne eşi olmadan da çocuğuna her zaman yanında olduğunu, sevdiğini hissettirmeli çocuğuna yanlış yaptığı zaman konuşarak doğruyu göstermelidir (Katılımcı 19, E)".

3.3. Baba Algısı

Katılımcılar, "koruyup kollayan" bir baba figürünü çeşitli açılardan ele alırken, baba figürünün çocuğunu koruyup kollayarak, her zaman yanında olan, destekleyen ve ailesine değer veren biri olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca baba kavramını çocuğuna sevgisini her zaman açıkça gösteren ve çocuklarının sırtını yaslayabileceği bir destek olması gerektiği şeklinde ifade etmektedir. Bunların yanında katılımcılara göre özellikle baba, ailesine destek olmalı, onları sevip kollamalı, sürekli ilgilenmeli ve eksiklikleri olduğunda ya da sıkıntıları olduğunda yardımlarına koşmalıdır. Bu görüşler, baba figürünün ailesine karşı sorumluluk sahibi, sevgi dolu ve destekleyici olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda katılımcıların öne çıkan ifadeleri aşağıdaki gibidir:

"Sorumluluklarını bilen, ailesine düşkün ve ailesini her şartta koruyup kollayan, aile üyelerine eşit davranan ve ailesine değer verendir (Katılımcı 2, K)"

“Bana göre bir baba çocuğunu koruyup kollayan; her zaman yanında olup çocuğunu destekleyen, herkese karşı çocuğunun sırtını yaslayabileceği kocaman bir dağ olmalıdır. Bir babanın çocuğuna sevgisini her zaman her şekilde göstermesi gerekiyor, benim için baba kelimesinin anlamı budur (Katılımcı 4, K)”

“Benim için baba ailesine destek olup arkalarında durmalı onları sevip kollamalıdır (Katılımcı 12, E)”

“Eşiyle çocuklarıyla ayrı olsa da onlarla sürekli ilgilenmeli ve eksikleri olduğunda ya da bir sıkıntılar olduğunda her zaman yardımlarına koşmalıdır (Katılımcı 13, K)”

Katılımcılar, bir babanın çocuğuna yanlarında olduğunu hissettirmesinin önemini vurgulamakta; babanın her zaman sevgisini göstermesi, çocuğunu başkalarıyla kıyaslamadan yaklaşması ve hata yaptığında çocuğunun yanında olduğunu belirtmesi gerektiğini ifade etmektedir. Babanın çocuklarına ve ailesine zaman ayırması, onları her zaman desteklemesi ve zor zamanlarında yanlarında olması gerektiğini belirtmesi, babanın sorumluluklarını fark etmesi, ailesine sahip çıkması, sevgisini göstermesi ve iletişimde olması gerektiğini aktarmaktadır. Özellikle baba ile ayrı yaşayan gençler, babanın çocuğunu yalnız bırakmaması ve her zaman yanlarında olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda öne çıkan ifadeler şu şekildedir:

“Her zaman sevgisini göstermeli, çocuğunu başkalarıyla kıyaslamamalı, onu görmeli her zaman yanında olduğunu hissettirmelidir. Hata yaptığında çocuğunun yanında olduğunu güvende olduğunu hissettirmelidir (Katılımcı 5, K)”

“Baba çocuğuna her zaman yanında olduğunu hissettirmelidir. Çocuklarına karşı ailesine karşı her zaman sevgisini belli etmeli ve onlardan ayrı yaşasa bile uzakta da olsa her zaman zor zamanlarında yanlarında olmalı, onları kimseye muhtaç etmemelidir (Katılımcı 6, E)”

“Baba sorumluluklarının farkında olmalı ve her zaman ailesine sahip çıkmalı, ailesinin her konuda arkasında durmalı, ailesine, çocuklarına her zaman sevgisini göstermelidir (Katılımcı 7, K)”

“Baba çocuğunu sevdiğini göstermeli, çocuğunun her zaman arkasında olduğunu hissettirmeli, her zaman iletişim halinde olmalıdır, çocuğunu asla yalnız bırakmamalıdır (Katılımcı 19, E)”

Katılımcılar, aile içinde saygı ve güvenin ne kadar kritik olduğunu belirtmekle beraber bir babanın saygılı, güvenilir, çocuklara sevgi ve ilgi gösteren bir karaktere sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, babanın kötü alışkanlıklardan uzak durması ve ev içinde iş birliği yapması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Babanın ailenin güvenliğini sağlaması ve potansiyel dış tehditlere karşı koruyucu bir rol üstlenmesi gerektiği aktarılmaktadır. Bu düşünceler, babanın aile içindeki rolünün yanı sıra aile içinde güven ve saygının sürdürülmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu kapsamda öne çıkan ifadeler şu şekildedir:

"Bu konuda detaylı düşüncelerim yok. Baba, aileye karşı olan sorumluluğunu bilmeli, dışarıdaki tehlikelere karşı koruyan olmalıdır (Katılımcı 1, K)"

"Saygılı, güvenilir, çocuklara karşı saygı ve sevgi gösteren ilgili, kötü alışkanlıklara bağımlı olmamalı, evdeki işlerde iş birliği yapmalıdır (Katılımcı 15, E)"

"Ailede babanın da belli sorumlulukları vardır. Özellikle ailede güveni sağlaması çok önemli, dışarıdan gelebilecek tehlikelere engel olmalıdır (Katılımcı 16, K)"

Katılımcılar, babanın maddi ve manevi anlamda destek sağlayan bir figür olduğunu belirterek, babanın çocuklarıyla sürekli bir ilişki sürdürmesi ve onlara destek olması gerektiğini vurgulamaktadır. Tek ebeveynli birey olarak anne yanında yaşamını sürdüren gençler, boşanma gibi durumlar olsa dahi, babanın çocuklarıyla olan bağının ömür boyu devam etmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Babanın, çocuklarına maddi ve manevi destek vermesi ve onların yanında olduğunu hissettirmesi gerekliliği kritik öneme sahip olarak ifade edilirken; babanın ayrıca çocuklarına destek olması ve onlara örnek teşkil etmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu kapsamda öne çıkan katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

"Baba dediğin eşinden boşanmış olsa da çocuklarıyla ilgilenen onları arayıp soran, ihtiyaçları olduğunda koşup yanlarına gelen olmalıdır. Babalar eşleriyle boşanabilir ama çocuklarıyla bağları bir ömür devam eder (Katılımcı 8, E)"

"Babamın olması bize güç verirdi sanki o olsaydı ailemizde yanlış giden bir durumda hemen müdahil olurdu ve sorunlarımızı çözmemize yardımcı olurdu (Katılımcı 10, E)"

"Baba dediğin eşiyle ne yaşamış olursa olsun gerek maddi gerekse manevi olarak her daim çocuklarının yanında olmalı, onlara her zaman desteğini hissettirmelidir. Uzaktan bakarak sadece çocuğu doğurmakla baba olunmaz. Eşler boşandıktan sonra sanki çocuklarla da boşanıyorlar öyle bir şey olabilir mi? Olamaz (Katılımcı 11, E)"

"Erkek kız demeden çocuk ayırt etmeyen ve onların örnek alabileceği bir kişi olmalıdır. Çocukların aldığı kararlarda onların destekçisi olmalıdır (Katılımcı 17, K)"

3.4. Güçlükler ve Gereksinimler

Katılımcılar, tek ebeveynli olmanın ekonomik, psikolojik ve sosyal açıdan çeşitli zorluklar yarattığını belirtmektedir. Özellikle, tek ebeveynli olmanın gençler üzerindeki psikolojik etkileri ve aile içi ilişkilerdeki dinamikler üzerinde durulmaktadır. Katılımcıların ifadeleri, tek ebeveynli ailelerin yaşadığı duygusal boşlukları, eksiklik hissini ve güven sorunlarını açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, sosyal zorluklar ve aile içindeki değişikliklerin çocuklar üzerindeki etkileri vurgulanmaktadır. Güçlükler ve gereksinimler ana teması altında "ekonomik güçlükler", "psikolojik güçlükler" ve "sosyal güçlükler" olmak üzere üç alt tema aracılığıyla süreç ele alınmıştır.

3.4.1. Ekonomik Güçlükler

Tek ebeveyn ile yaşamını sürdüren üniversiteli gençler, tek ebeveyn üzerindeki maddi sorumluluğunun arttığını ve tek ebeveynli ailelerin ekonomik sorunlar yaşadığını

belirtmektedir. Ekonomik sorunlarla beraber aile içindeki zorlukların da arttığı belirtilmektedir. Bu durumun genç bireyler açısından özellikle zor olduğu ve aylık gelirin yetersiz kaldığı ifade edilmektedir. Tek ebeveynli ailelerin bu ekonomik zorluklarla daha fazla mücadele ettiği ve bu durumun sevgisizlik ve ilgisizlik gibi olumsuzluklara yol açabileceği vurgulanmaktadır. Bu görüşler, tek ebeveynli ailelerin ekonomik güçlüklerin aile içi ilişkilere ve gençlerin yaşantısına nasıl etki ettiğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda öne çıkan katılımcıların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Tek ebeveynli olunca tek kalanın üzerinde maddi yük artıyor. Ailece maddi olarak daha fazla zorlanmaya başlıyorsunuz (Katılımcı 2, K)”

“20 yaşındayım ve tek ebeveynli bir ailede büyüdüm. Bu durum ekonomik açıdan bazen zorlanmama neden oluyor, çünkü dört kardeşiz, eve sadece 7.500 TL aylık giriyor ve yetmiyor. Annem çalışmak zorunda kalıyor, ablalarım ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmak zorunda kalıyor, aldığımız aylık yetmiyor, çoğu zaman ay sonunda cebimizde beş kuruş kalmıyor (Katılımcı 3, K)”

“Özellikle tek ebeveynli ortamda sevgisizlik ve ilgisizlik görüyorsunuz. Annem, babamın yapması gereken ev geçindirme, eve ekmek getirme derdine düştüğü için aslında bir ebeveynin gittiğinde diğeri de yarı hayalet gibi oluyor, var mı yok mu anlamıyorsunuz. Kadın başıyla annem sürekli çalışmak zorunda bu nedenle ister istemez bizimle ilgilenmekte zorlanıyor. Anneniz ya da babanız yoksa birisinin yokluğunda diğeri kalmıyor yani ikiden bir çıktığı zaman sıfır ebeveyniniz kalıyor (Katılımcı 8, E)”

“Tek ebeveynli bir aile olmak, aile bireylerinin diğer aile bireylerinden daha fazla ekonomik zorluklarla karşılaşılmasına neden oluyor, hayatta karşılaştığınız her sorunla daha fazla mücadele etmeniz gerekiyor (Katılımcı 9, E)”

3.4.2. Psikolojik Güçlükler

Katılımcılar, tek ebeveyn olmanın beraberinde getirdiği duygusal zorlukları paylaşmaktadır. Katılımcılardan birisi ailesinde sevdiklerinin kendisini terk edecekmiş gibi hissetmesiyle ortaya çıkan yalnızlık korkusuyla mücadele ettiğini dile getirirken, diğer bir katılımcı tek ebeveyn olmanın kendisini yalnız hissettirdiğini ve bazen duygularını paylaşmak istese de annesinin tüm sorumluluğu üstlenmesi nedeniyle içini dökmekte zorlandığını ifade etmektedir. Eğer diğer ebeveyni yanlarında olsaydı, duygularını ve endişelerini daha rahat bir şekilde ifade edebileceklerini düşünmektedirler. Bu görüşler, tek ebeveyn olmanın duygusal olarak bireyi zorlayabileceğini ve destek alamama durumunda yalnızlık hissinin yaşanabileceğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda öne çıkan ifadeler şu şekildedir:

“Kendimi yalnız kalmış, mutsuz gibi hissediyorum. Ailemdeki sevdiklerim beni bırakıp gidecekmiş de ben yapayalnız kalacakmışım gibi geliyor. Sevdiklerimin yanından gitmek ya da onlardan ayrılmak istemiyorum bu yüzden hayatta karşılaştığım sorunlarda kendimi cesaretsiz, hiçbir şeyi başaracak gücü olmayan birisi gibi hissediyorum (Katılımcı 4, K)”

"Tek ebeveynli olmak bana en çok zorluğu ifade ediyor. Çünkü kolay bir konuda bile tek ebeveynli olmak insanın kendisini yalnız hissetmesine neden oluyor. Bazen bir derdim oluyor annemle paylaşayım diyorum ama sonra tüm sorumluluğumuzun annemde olduğu aklıma geliyor, annemin derdi anneme yeter diyorum ve susuyorum. Ama babam da yanımda olsaydı ve ev geçimine yardımcı olsaydı birisinden birisine hissettiklerimi, dertlerimi, endişelerimi her şeyimi içimde tutmak zorunda olmadan paylaşabilirdim (Katılımcı 6, E)"

Katılımcılar, ailelerindeki en büyük zorlukların iletişimsizlik ve güven eksikliği olduğunu ve bu durumun aile birliğini parçalayıcı etkileri olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle annenin baba tarafından aldatılma olayı sonrasında ciddi bir güven sorunu yaşandığı belirtilmektedir. Maddi ve manevi zorlukların sınırsız olduğunu belirten katılımcı bu durumu, kendisini çok yalnız hissettiğini ve ihtiyaçlarını karşılayamadığı için kimse tarafından seilmeyeceğini düşündüğünü aktararak ortaya koymaktadır. Herkesin kendisine kötü davranacağı endişesiyle sosyal hayattan ve arkadaş çevresinden uzaklaşmakta, içine kapanık bir şekilde hayatını sürdürmektedir. Katılımcının ifadeleri, ailedeki iletişimsizlik ve güven eksikliğinin bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini açıkça yansıtmaktadır. Bu kapsamda öne çıkan ifadeler aşağıdaki gibidir:

"Ailedeki en önemli güçlüklerden birisi iletişimsizlik, diğeri ise güven problemi aslında. İletişim ve güvenin olmaması aileyi parçalayan bir şeydir. Annemin aldatılma yüzünden babamdan ayrılmasından dolayı ciddi bir güven problemi var, annem de ben de artık her şeye şüpheyile bakıyoruz (Katılımcı 6, E)"

"Özellikle maddi ve manevi olarak zorlukların sınırı yok, iki bakımdan da çok zorlandım. İhtiyaçlarımı karşılayamadım, bu durumda kendimi çok yalnız hissettim aile dışında kimsenin de beni sevmeyeceğini düşündüm. Herkesin bana kötülük ile yaklaşacağını düşündüm, sosyal hayattan, arkadaş çevresinden uzaklaştım ve yalnız içime kapanarak bir birey olarak hayatıma devam ediyorum (Katılımcı 14, K)"

Tek ebeveynli üniversiteli gençler, çevrelerindeki insanların, özellikle akrabaların, düşüncesiz ve yersiz acıma duygusuyla söylemlerde bulunmakta olduğunu, bu durumun da psikolojik olarak olumsuz etkiler yarattığını ifade etmişlerdir. Söz konusu koşullar, gençlerin güven sorununun yanı sıra duygusal eksiklik yaşamalarına da neden olmaktadır. Bu ifadeler, tek ebeveynli ailelerin ve aile içindeki bireylerin önemli psikolojik güçlüklerle mücadele etmekte olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda öne çıkan ifadeler şu şekildedir:

"Bazı duygularımda eksiklik hissettim, zorlandım. Sevgi kelimesi uzaktı, bir erkeğe karşı güven problemim çoktu, güçsüz görünen tarafım olduğunu hissediyordum. Başkalarının acıma duygusu ile çok fazla karşı karşıya kaldım (Katılımcı 1, K)"

"İnsanların özellikle akrabaların yersiz ve düşüncesiz acıma duygusuyla söylemler içerisinde bulunması psikolojik olarak olumsuz etkiliyor (Katılımcı 16, K)"

Araştırmaya katılım sağlayan gençler, tek ebeveynli olmanın sonucu olarak, anne ya da babanın varlığının bazen yetersiz hissettirdiğini ifade etmektedir. Tek ebeveynli olmanın

sürekli bir eksiklik hissi yarattığını ve mutlu olmalarına rağmen bir yanlarının her zaman eksik kaldığını belirtmektedirler. Bir katılımcı, babasını küçük yaşta kaybettiği için onu yakından tanıma fırsatı bulamadığını ifade etmektedir. Ancak abilerinin ve annesinin babalarının yokluğunu hissettirmemeye çalıştıklarını belirtmektedir. Diğer arkadaşlarının babalarıyla olan ilişkilerini gördükçe içlerinin buruklaştığını dile getirmektedir. Bu ifadeler, tek ebeveynli ailelerde büyüyen bireylerin, ailenin diğer ebeveyninin yokluğunun yarattığı duygusal boşluğu ve özlemini açıkça ifade etmektedir. Bu kapsamda öne çıkan katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Anne ya da baba birisinin olması bazen yetmiyor, her ikisiyle beraber yaşamayı çok isterdim. Tek ebeveynli olmak sürekli bir şeyler eksik gibi hissettiriyor, mutlu olsan da bir yanın her zaman biraz buruk kalıyor (Katılımcı 4, K)”

“Babamı çok küçük yaşta kaybetmişim, o yüzden babamı yakından tanıma fırsatım olmadı. Abilerim ve annem, babamın yokluğunu hissettirmemeye çalıştılar ama arkadaşlarımla olan ilişkilerini görünce içim buruk oluyor (Katılımcı 10, E)”

Katılımcılar, tek ebeveynli aile olmanın bir ebeveyn eksikliği ve bu eksikliğin sorumluluğun tek kişiye yüklendiği bir durum olduğunu belirtmektedir. Bu durum da, çocukların eksiklik hissettiğini ve sorumluluğun paylaşılması gerektiğini yansıtmaktadır. Tek ebeveynli aile olmanın güvenlik ve destek açısından eksiklik hissettirdiği ve psikolojik olarak güçlükler barındırdığını vurgulayan gençler, aile içinde bu durumun düşmanlık, gelecek endişesi ve zorluklarla başa çıkma dinamiklerini yarattığını belirtmektedirler. Bu kapsamda öne çıkan ifadeler şöyledir:

“Tek ebeveynli aile olmak, çınar ağacının dallarında eksikliğin var olması demektir. Kendini tam anlamıyla güvende hissedememek, içinde her zaman bir eksiklik olduğunu hissetmek demektir (Katılımcı 3, K)”

“Tek kişinin üstüne kalan yüklerden kaynaklı psikolojilerinin bozulması, aile bireyinin diğerine karşı düşmanlık hissetmesi ve zorlukları olan ama iyi bir şekilde toparlanması gereken örüntüdür (Katılımcı 15, E)”

“Tek ebeveynli olmak benim için ekstra sorumluluk demektir. Yanınızda olmayan ebeveynin sorumluluğu kalan ile çocukların paylaştığı bir yapıdır (Katılımcı 17, K)”

Tek ebeveynli olarak yaşamını sürdüren Katılımcı 14 (K) ebeveynlerden birinin olmamasının, hayatlarını daha fazla endişeli ve kaygılı bir şekilde sürdürmelerine neden olduğunu belirtmektedir. Sürekli bir eksiklik hissi yaşadığını ve her şeyin yolunda giderken aniden her şeyin tepe taklak olabileceği endişesi taşıdığını dile getirmektedir. Çoğunlukla ihtiyaçlarını kendi başına halletmek zorunda kaldığını vurgulamaktadır. Bu ifadeler, tek ebeveynli ailelerde büyüyen bireylerin, eksiklik hissi, endişe ve sorumlulukların yükü altında yaşadığı zorlukları açıkça ortaya koymaktadır. Bu kapsamda öne çıkan ifade aşağıdaki gibidir:

"Tek ebeveynli olmak, hayat işleyişinde zorluk çıkartıyor. Hayatı her zaman daha fazla endişeli, daha kaygılı yaşamamıza sebep oluyor. Sanki hep bir şeyler eksik, bir şeyler yolunda giderken bir anda her şey tepe taklak olacak gibi geliyor. Çoğunlukla ihtiyaçlarını bir şekilde kendin halletmek zorundasın (Katılımcı 14, K)"

3.4.3. Sosyal Güçlükler

Katılımcıların en önemli ortak noktası, tek ebeveynli ailelerde yaşanan zorlukların vurgulanmasıdır. Anne veya babanın eksikliğinin, hem tek ebeveynin hem de çocukların üzerinde ağır sorumluluklar doğurduğu belirtilmektedir. Maddi zorluklar, erken olgunlaşmak zorunda kalma, yalnızlık hissi ve ağır ev içi sorumluluklar, tek ebeveynli ailelerin sıkça karşılaştığı sorunlar arasındadır. Bu durum, çocukların normal yaşamlarını sürdürmelerini zorlaştırırken, aynı zamanda aile içi iletişimsizliği ve güven sorunlarını da tetikleyebilmektedir. Katılımcılar, tek ebeveynli aile dinamiklerinin aile üyeleri üzerindeki etkilerini açık bir şekilde ifade etmektedir. Öne çıkan ifadeler aşağıdaki gibidir:

"Tek ebeveynli olmak bana kendimi yalnız hissettiriyor. İnsanın üzerine daha fazla sorumluluk yüklüyor. Evimizin geçimini sağlamak için annem sürekli çalışmak zorunda kalıyor. Annem çalıştığı için evin sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalıyordum (Katılımcı 5, K)"

"Tek ebeveynli olmak annemin üzerindeki sorumluluğu çok artırıyor. Babamın olmaması annemin sürekli çalışmak, evi geçindirmek derdinin olması nedeniyle çocuk kalmanız mümkün olmuyor, mecbur çocukluktan çıkıp çabuk olgunlaşmak zorunda kalıyorsunuz. Sürekli başkalarından daha fazla mücadele etmek zorunda kalıyorsunuz. Fırsat buldukça ortaokuldan beri her yaz çalışmak zorunda kalıyorum (Katılımcı 9, E)"

"Tek ebeveynli ailede sorumluluk tek kişide toplandığından, sorumluluklar hem anne için hem de çocuklar için oldukça zorlayıcıdır. Çocukların eksik olduğu konular artıyor (Katılımcı 16, K)"

"Evdeki tüm sorumluluğun yarısı bendedir. Bazen yorulduğumu çok hissediyorum. Evdeki her konuda bana sorulur, benden onay alınmadıkça yapılmaz. Aileme karşı aldığım sorumluluk bazen beni yoruyor ve yıpratıyor (Katılımcı 17, K)"

Katılımcılar, aile içindeki değişikliklerin ve tek ebeveynli yaşamın sosyal zorluklarına dikkat çekmektedir. İlk katılımcı, toplumun bakış açısının değiştiğini ve bu durumun kendilerini nasıl etkilediğini vurgulamaktadır. İkinci katılımcı ise, ailedeki ayrılığın ardından akrabalarıyla yaşamaya başlamanın zorluklarını dile getirmekte ve özellikle yengesiyile anlaşılamadığını ve babasının yokluğunun kendisini sahipsiz hissettirdiğini belirtmektedir. Ayrıca, akrabalarının onları görmezden gelmesinin ve babalarının eksikliğinin ailelerinde bir burukluk yarattığını ifade etmektedir. Bu ifadeler, tek ebeveynli ailelerin yaşadığı duygusal ve sosyal zorluklara ışık tutmaktadır:

"İlk olarak ortamın değişmesine sebep oluyor. Toplumun size bakışının değiştiğini hissediyorsunuz (Katılımcı 2, K)"

“Annemle babam ayrıldıktan sonra dedem, annem, dayılarım, yengelerim ve kuzenlerimle yaşamaya başladık. Yengemle hiç anlaşıyoruz, nedense sürekli olarak babamın yanımda olmamasından dolayı kendimi kötü hissetmeme sebebiyet veriyor. Eğer babam bizimle ilgilense tek başımıza bırakmasaydı, kimseye muhtaç olmadan hayatımıza devam edebilirdik. Annemle dede evinde de olsak sanki eksikmişiz gibi geliyor, kendimi onların yanında sığıntı gibi hissediyorum (Katılımcı 4, K)”

“Sahipsiz olduğumuzu hissediyoruz. Akrabalarım ile aynı yerde yaşıyoruz ama tek ebeveynli olmamızdan dolayı bizi görmezden gelmeleri beni rahatsız ediyor. Babam ekonomik olarak bizleri desteklese de onun başımızda olmaması ailemizde en mutlu günlerimizde bile bir burukluk olmasına neden oluyor. Bir yanımız sürekli eksik gibi hissediyoruz (Katılımcı 7, K)”

“Annemle birlikte yaşadığım için babamın yokluğunu her zaman hissediyorum. Babamın yanımda olmamasının zorluklarını hem maddi hem de manevi olarak hissediyorum. Bu durum beni duygusal olarak örseliyor. Özellikle diğer çocukların babalarıyla olan ilişkilerini gördüğümde onların hayatlarına özeniyorum (Katılımcı 11, E)”

Katılımcı 13 (K), tek ebeveynli olmanın özellikle manevi zorluklara neden olduğunu ifade etmektedir. Her iki ebeveynin çalışıyor olmasının maddi olarak ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli olmasına rağmen, ayrı yaşamaları ona kötü hissettirmektedir. Bu yaklaşım, tek ebeveynli ailelerde hem maddi hem de duygusal açıdan yaşanan zorlukları ve çocuğun aile ile bağlarını güçlendirmenin önemini vurgulamaktadır. Bu kapsamda öne çıkan ifade aşağıdaki gibidir:

“Güçlük çektiğim tarafım genel olarak manevi tarafım. Annemle babam ikisi de çalışmak zorunda olduğu için maddi olarak paramı eksik etmeseler de ayrı yaşamaları beni kötü hissettiriyor, onlarla yeterince zaman geçiremediğimi düşünüyorum (Katılımcı 13, K)”

3.5. Aile Yaşamında Değiştirmek İstenilen Durumlar

Tek ebeveynli olarak üniversite eğitimine devam eden gençler özellikle “annelerinin hayatlarını değiştirmek” istediklerini ifade etmiştir. Bazıları annelerinin daha bağımsız olmasını, kendi gereksinimlerini tek başına giderebilmelerini ve ekonomik olarak kimseye muhtaç olmamalarını arzulamaktadır. Diğerleri ise annelerinin yaşam kalitesini artırmayı istemektedir. Bir kısmı, annelerinin daha rahat etmesi ve daha güzel bir hayat sürmesi için çaba sarf etmek istediklerini belirtmektedir. Bu ifadeler, annelere olan sevgi ve saygıyla birlikte, onların yaşamlarını iyileştirmeye yönelik bir arzuyu yansıtmaktadır. Bu kapsamda öne çıkan ifadeler şu şekildedir:

“Pek bir şeyi değiştirmek istemezdim. Sadece annemin üniversiteden mezun olup kendi mesleği olsun isterdim (Katılımcı 5, K)”

"Annemin kendi ayakları üzerinde durmasını, maddi olarak kimseye muhtaç olmadan ayakları üzerinde durmasını isterdim (Katılımcı 7, K)"

"Anneme daha güzel bir hayat sunmak isterdim. Annemin çabasına, dertlerine daha fazla ortak olup onun kalan hayatında rahat etmesini çok isterdim (Katılımcı 9, E)"

"Annemin yaşam kalitesini artırmayı isterdim. Çocukluğumuzdan beri her şeyimizle o ilgileniyor, o da olmasaydı ne yapardık bilmiyorum. Anneme hayatım boyunca borçlu hissedeceğim. Okulum bittikten sonra onun hayatını değiştirmeyi, ona destek vermeyi çok istiyorum (Katılımcı 10, E)"

Bazı katılımcılar özellikle babalarının davranışlarını değiştirmek istediklerini ifade etmektedirler. Bazıları babalarının yanlarında olmasını, ailelerine destek olmasını ve bağlılık göstermesini isterken, diğerleri babalarının ailelerine sadık kalmasını ve ikinci evlilik yapmamasını temenni etmektedir. Bu ifadeler, babalarının rolünü ve davranışlarını değiştirerek aile yaşamlarının daha iyi olabileceği beklentisini yansıtmaktadır:

"Babamın ailemize bağlı olmasını ve bize değer vermesini isterdim. Eğer babam ailesine bağlı birisi olsaydı annemle ayrılmak zorunda kalmazlardı. Annem ve babam sırt sırta verip bize daha iyi bir yaşam sunabilirlerdi (Katılımcı 6, E)"

"Babamın anneme sadık kalmasını isterdim. İkinci evliliğini yapmamasını isterdim. Onun yerine başımızda bizi kimseye muhtaç etmeden dursun isterdim (Katılımcı 7, K)"

"Babamın davranışlarını değiştirmek isterdim, yanımızda olmasını, bizimle yaşamasını, destek çıkmasını isterdim. O zaman aile yaşamımız farklı olabilirdi (Katılımcı 12, E)"

Özellikle boşanma nedeniyle tek ebeveynli olarak yaşamlarını sürdüren katılımcılar, anne ve babalarının ilişkilerini değiştirmek istediklerini belirtmektedir. Bazıları, ebeveynlerinin sorunlarını çözmek ve boşanmalarını engellemek istemektedir. Diğerleri anne ve babalarının daha bilinçli ve eğitilmiş olmalarını arzulamaktadır. Bazı katılımcılar ise geçmişte yapılan hataları düzeltmek ve ailenin sağlıklı bir ortama sahip olmasını sağlamak için çaba göstermek istemektedir. Bu ifadeler, katılımcıların aile dinamiklerini iyileştirmek ve ailelerinin daha mutlu bir birliktelik yaşamasını sağlamak için çaba harcamak istediklerini göstermektedir. Öne çıkan ifadeler şu şekildedir:

"Eğer imkanım olsaydı annemle babamın arasındaki sorunları baştan çözmek isterdim. Bu hayatta çözümlenmeyecek hiçbir sorun yok. Her ikisinin de haksız olduğu noktalar var, bu haksızlıkların farkında olmalarını sağlayıp sorunlarını boşanmaya kadar gitmesine mani olmak isterdim. Boşanmasaydılar belki kardeşlerim de olur, birlikte daha mutlu bir hayat sürebilirdik (Katılımcı 4, K)"

"Eğer ki olanağım olsaydı annemle babamın ayrılmamalarını sağlardım. Birisinin olmaması tüm geçim derdini diğerine yığıyor, bu durumda herkesin hayatı perişan oluyor, herkes farklı çıkmazlara girip o çıkmazlarda kayboluyor (Katılımcı 8, E)"

"Annemin de babamın da daha bilinçli ve eğitilmiş insanlar olmasını sağlardım. Öyle olsaydı bu durumda olmazdık. Onların yaşadıklarının sonuçlarına kardeşlerimle ben

katlanmak zorunda kalıyorum. Keşke onlar evliliklerini devam ettirseydiler biz de diğer insanlar gibi sağlıklı bir aile hayatına sahip olsaydık. Olanagım olsaydı annemle babam arasında yaşanan sorunları çözer, gerekirse onları psikoloğa gönderir sorunlarını çözer, çekirdek ailemin dağılmasını önlerdim (Katılımcı 11, E)”
“En başta güven sorununu, aldatma tarzı şeyleri engelledim. Saygı ve sevginin olması, anne ya da babamın akraba lafı dinleyip kavga çıkarmamasını sağlar ve sağlıklı bir aile ortamı olması için çabalarım (Katılımcı 15, E)”

Katılımcılar, aile içi zorlukları aşmak ve hayatlarını şekillendirmek için kararlı olduklarını göstermektedir. Maddi sorunlar ve aile içi gerilimlere rağmen, her iki katılımcı da yaşamlarını daha iyiye götürmeye kararlıdır. Kendi başlarına huzurlu bir yaşam tarzı benimseme isteklerini belirten katılımcılar, yaşam kalitelerini iyileştirmek için çaba sarf etmek istediklerini yansıtmaktadır. Öne çıkan ifadeler aşağıdaki gibidir:

“Babam hayatını kaybettikten sonra ekonomik anlamda çok zorlandık. Olanagım olsaydı özellikle ekonomik anlamda bağımsız olarak yaşamak isterdim. Konfor alanımı değiştirmek isterdim (Katılımcı 2, K)”

“Evimi değiştirmek isterdim aslında. Aile yapım beni kendinden çok soğuttu aileye dair bir şey değiştirmek istemezdim. Kendime güzel bir iş bulup küçük sessiz sakin bir eve çıkmak isterdim. Aile yaşamında anne babamı arkada bırakıp kendi hayatım için bir şeyler yapmak isterdim (Katılımcı 14, K)”

Katılımcı 17 (K), babasının ölümünden sonra aile içinde yaşadığı dışlanma ve ayrımcılık sorunlarına dikkat çekmektedir. Ailedeki cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkarak, kız ve erkek çocukların eşit olduğunu vurgulayarak, akrabalarının bu konuda farkındalık kazanmasını istemektedir. Aile içinde daha adil ve eşitlikçi bir atmosfer yaratmayı hedefleyen katılımcı, akrabalarının düşüncelerini değiştirerek daha kapsayıcı bir aile dinamiği oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda öne çıkan ifade şöyledir:

“Akraba ilişkilerimi değiştirmek isterdim. Babam vefat ettikten sonra anneme ve bana karşı ayrımcılık, dışlama söz konusu oldu. Baba tarafından nefret ediyorum. Akrabalarımın da kafa yapılarını değiştirmek isterdim. Kız ve erkek çocuğun eşit olduğunu anlatmak isterdim (Katılımcı 17, K)”

3.6. Yararlanılan Sosyal Hizmet Uygulamaları

Katılımcılar, karşılaştıkları sorunlarla mücadele etmek için sosyal hizmetler ve çeşitli yardım kuruluşlarından ekonomik ve psikolojik destek aldıklarını ifade etmiştir. Ancak, bazı katılımcılar aldıkları yardımların yetersiz olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, bazıları da annelerinin işe başlamasıyla bu yardımların kesildiğini ve ailenin ekonomik durumunun daha da zorlaştığını ifade etmiştir. Diğer yandan, bazı katılımcılar aile içinde yaşanan travmatik olaylar sonrasında psikolojik destek aldıklarını belirtmektedir. Bu destek sayesinde zorlu süreçleri atlama da yardım aldıklarını ve duygusal iyiliklerini sağlamak için profesyonel yardımın önemine vurgu yapmışlardır. Bu durumlar, ailelerin hem ekonomik hem de duygusal olarak zorlu süreçlerden geçtiğini; sosyal hizmetlerin ve psikolojik destek

hizmetlerinin önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Resmi kurum ve kuruluşlar haricinde tek ebeveynli ailelerin akrabaları gibi yapıların da resmi olmayan önemli destekler sağladığı görülmektedir. Araştırma katılımcılarından bazıları karşılaştıkları sorunlar karşısında herhangi bir destek programına başvurabileceklerini bilmediklerini ifade etmiştir. Yararlanılan sosyal hizmet uygulamaları ana teması “Ekonomik Destek”, “Psikolojik Destek”, “Herhangi Bir Sosyal Hizmet ve Destek Programına Başvurabileceklerini Bilmeyenler” ve “İnformel Destek” başlığı altında 4 alt temada ele alınmıştır.

3.6.1. Ekonomik Destek

Üniversite hayatına devam eden tek ebeveynli gençler, ailelerinin ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalıp farklı kaynaklardan yardım talep ettiklerini ifade etmektedir. İlk katılımcı, ilkökul ve ortaokul yıllarında mali destek alırken, üniversite yıllarında bu yardımın kesilmesinden bahsetmektedir. Diğer katılımcılar ise ailelerinin boşanma sonrası sosyal hizmetlerden destek aldıklarını paylaşmaktadır. Ancak bu yardımların yetersiz olduğunu ve daha büyük yardımlara ihtiyaç duyduklarını belirtmektedirler. Bu durumlar, aile içindeki ekonomik dengesizliği ve sosyal yardım sistemlerinin yetersiz olduğunu göstermektedir:

“Annem eğitim ve diğer ihtiyaçlarımın karşılanması konusunda ekonomik olarak çok zorlandığı. Bu yüzden ekonomik destek alma gereksinimi duydum. Sosyal ve ekonomik destek (SED) biriminden birkaç yıl her ay ekonomik yardım aldık (Katılımcı 1, K)”

“Annemle babam boşandıktan sonra bir süre babamla hiç görüşmedik. O süreçte özellikle ekonomik yardıma çok ihtiyaç duyduk. Sosyal hizmetlerin ekonomik yardımlarından faydalandık. Annem hala liseye giden kardeşim adına ekonomik yardım alıyor ancak yetmiyor (Katılımcı 8, E)”

“Süreç içerisinde maddi manevi desteğe çok ihtiyacımızın olduğu dönemler oldu. Sosyal hizmetlerden ekonomik destek aldık, bazı ihtiyaçlarımızı gidermemiz adına iyi oluyordu ama yardım parasının daha fazla olmasını isterdim (Katılımcı 10, E)”

Katılımcılar, ailelerinin boşanma süreci ve sonrasında çok fazla maddi zorluklarla karşılaştıklarını ifade etmektedir. Boşanma sürecinin uzunluğu nedeniyle babanın sağladığı nafakanın yetersiz olduğunu belirten bir katılımcı, ailenin ihtiyaçlarını karşılamak için Kaymakamlığın Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından kömür ve gıda yardımı aldıklarını ifade etmektedir. Diğer bir katılımcı ise boşanmanın ardından annesinin bir fabrikada çalışmaya başlamasıyla bu yardımların kesildiğini ve annesinin gündelik temizlik işlerinde çalışmak zorunda kaldığını aktarmaktadır. Bu durumlar, ailelerinin maddi sorunlarla mücadele etmek zorunda kaldığını ve sosyal yardımların sürekliliğinin önemli olduğunu göstermektedir. Öne çıkan ifadeler şu şekildedir:

“Annemle babam ayrıldıktan sonra vakıftan kömür, gıda malzemesi gibi yardımlar aldık, sonrasında annem bir fabrikada çalışmaya başlayınca o yardımlar da kesildi (Katılımcı 5, K)”

“Kaymakamlık sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfından kömür ve gıda yardımı aldık, annemle babamın boşanma süreçleri biraz uzun geçti. Babam nafaka verse de o verdiği para bizim hiçbir ihtiyacımızı karşılamıyordu (Katılımcı 7, K)”

“Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfından aldığımız yardımlar oldu ama onlar da sürekli değildi, dönem dönem verdiler ama bizim sürekli ihtiyacımız vardı. Annem dulluk maaşı alıyor ama o da yetmiyor mecburen gündelik temizlik işlerinde çalışmak zorunda kalıyor (Katılımcı 9, E)”

3.6.2. Psikolojik Destek

Katılımcılar, özellikle ebeveynlerinin vefatı ve aile içindeki sorunlar nedeniyle psikolojik olarak zor zamanlar geçirdiklerini ifade etmektedir. Birinci katılımcı, babasının vefatı sonrasında psikolojik destek aldığını belirtmektedir. İkinci katılımcı ise annesinin ve kendisinin, boşanma sürecinden sonra sosyal hizmetlerden psikolojik destek aldıklarını ve bu desteğin kendilerine iyi geldiğini paylaşmaktadır. Her iki katılımcı da zorlu süreçlerinde psikolojik destek almanın önemine vurgu yapmaktadır; bu da kişilerin psikolojik iyiliklerini sağlamak için profesyonel yardımı önemsediklerini göstermektedir. Öne çıkan ifadeler şöyledir:

“Özellikle yaşadığım ailevi sorunlardan dolayı sosyal hizmetlere gereksinim duydum. Babamın vefat etmesinden sonra psikolojik olarak çok etkilendim. Süreç içerisinde psikolojik sorunlarımın üstesinden tek başıma gelemedim. O yüzden bu sorunlarımın üstesinden gelmek için uzun süre psikolojik yardım aldım (Katılımcı 3, K)”

“Annem ve babam boşandıktan sonra sosyal hizmetlerden süreç içerisinde annem de ben de psikolojik destek aldık. Tek başımıza aşamadığımız, akrabalarımıza anlatamadığımız durumları psikolojik destek olarak aştık. Bize iyi gelmişti (Katılımcı 15, E)”

3.6.3. Herhangi Bir Sosyal Hizmet ve Destek Programına Başvurabileceğini Bilmeyenler

Katılımcılardan bazıları herhangi bir sosyal hizmet veya destek programından yararlanmadıklarını belirtmektedirler. Bazıları ise böyle bir hizmetten haberdar olmadıklarını veya başvurmadıklarını ifade ederken, diğerleri aile dışından gelen yardımların dışında resmi bir kurumdan yardım almadıklarını belirtmektedirler. Bu durum, katılımcıların belirli bir süreçte sosyal hizmetlerden haberdar olmama, bu hizmetlere başvurma veya bu hizmetlerden yararlanma konusunda farklı deneyimlere sahip olduklarını göstermektedir. Bu kapsamda öne çıkan ifadeler aşağıdaki gibidir:

“Bu süreçte sosyal yardımlara çok ihtiyaç duyduk; fakat yaşımın küçük olmasından dolayı bu tarz yerlere başvurmam. O yüzden herhangi bir yardım alamadım. Ama nerde hangi yardımlar olduğunu bilseydim çok konuda destek almak isterdim. (Katılımcı 4, K)”

"Hiçbir yerden yardım almadık, bazen akrabalarımız yardım etti. Nerede hangi kurum yardım veriyor bilmiyorduk (Katılımcı 11, E)"

"Herhangi bir destek almadım. Bir yere başvurulacağını bilmiyordum (Katılımcı 13, K)"

"Sosyal hizmetlere başvurup yararlandığım bir destek olmadı (Katılımcı 19, E)"

3.6.4. İnfornel (Resmi Olmayan) Destek

Katılımcılar, yaşadıkları zorluklara rağmen aile bağlarının güçlü olduğunu ve birlikte mücadele ederek bu zorlukların üstesinden geldiklerini ifade etmektedir. Özellikle annenin çabaları ve kardeşler arasındaki dayanışma önemli bir rol oynamaktadır. Bazı katılımcılar, aile içindeki desteği yeterli bulurken, diğerleri dış desteklerden de faydalandıklarını belirtmektedir. Aile büyüklerinin ve arkadaşların sağladığı destekler de katılımcıların yaşamlarında önemli bir yer tutmaktadır. Bu durumlar, aile içindeki dayanışmanın ve dış desteklerin önemini vurgulamaktadır. Öne çıkan ifadeler şu şekildedir:

"Bu konuda şanslı olduğumu hissediyorum; çünkü böylesi bir ebeveyn sahibim. Birçok zorlukların üstesinden gelebildik, zorlandığımız zamanlarımız fazlasıyla oldu ama bununla beraber sabretmeyi de öğrendik (Katılımcı 1, K)"

"Artık çok fazla güçlük çekmiyoruz, başlarda zorlandık ama yazları ben de çalışıp anneme maddi açıdan destek oluyorum ve bu şekilde birbirimize olan bağlılığımız artıyor, maddi açıdan da rahatlıyoruz. Annem ve kardeşlerimle bir olup babamın olmamasının boşluğunu kapatıyoruz (Katılımcı 12, E)"

"Annem gündelik işlerde çalışıp harçlık göndermeye çalışıyor. Anneme ve kardeşime de dedem destek veriyor. Babam ile pek fazla görüşmüyorum (Katılımcı 16, K)"

"Zorlandığım dönemlerde hem maddi hem de manevi olarak arkadaşlarımdan destek aldım (Katılımcı 19, E)"

Katılımcılar, aileleriyle yaşadıkları zorlu süreçlerde maddi ve manevi destek arayışında olduklarını ifade etmektedir. Ancak, bazıları bu desteği akrabalarından gördüklerini belirtirken, diğerleri sosyal hizmetlerden yardım almaya çalışmış ancak belirli koşullar nedeniyle bu desteği elde edememişlerdir. Özellikle dede ve anneanne gibi aile büyüklerinin sağladığı destek önemli bir rol oynamıştır. Bu durum, aile büyüklerinin öneminin altını çizmektedir. Ancak, bazı katılımcılar için sosyal yardımlardan yararlanma konusunda belirli engellerle karşılaşılması, yardım sistemlerinin eksikliklerini ve iyileştirilmesi gereken yönlerini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda katılımcıların öne çıkan ifadeleri aşağıdaki gibidir:

"...Süreçte iyi ki anneannem ve dedem vardı, onlar bize çok destek oldular. Sosyal hizmetlere ekonomik destek almak için başvurduk; ancak anneannem ve dedemle yaşadığımızdan, dedemin de ayrılığı olduğu için herhangi bir yardım uygulamasından yararlanamadık (Katılımcı 2, K)"

"Dedemler, dayımlar süreçte maddi ve manevi açıdan bize destek olmaya çalıştılar. Ancak biz yine dönüp dolaşıp evde sıkıntılarımızla baş başa kaldık (Katılımcı 12, E)"

3.7. Sosyal Hizmet Gereksinimleri

Araştırmaya katılım sağlayan tek ebeveynli üniversite öğrencisi gençler, özellikle ekonomik ve psikolojik destek gereksinimleri üzerinde durmaktadır. Anne ya da babanın vefatı, boşanma gibi travmatik deneyimler sonrası tek ebeveynli olarak yaşamını sürdürmek zorunda kalan gençler sosyal yardımların ve ekonomik desteklerin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ancak, bazı katılımcılar aldıkları ekonomik desteklerin yetersiz olduğunu veya erişimde zorluklar yaşadıklarını belirtmektedir. Ayrıca, katılımcılar yaşadıkları travmatik deneyimler sonrasında özellikle psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını bu süreçte psikolojik destek almanın önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bazı katılımcılar ise süreç içerisinde hem ekonomik hem de psikolojik destek ihtiyacı duyduğunu ifade etmektedir.

3.7.1. Ekonomik Destek Gereksinimi

Katılımcılar aile içi sorunlar, boşanma gibi travmatik deneyimler ve ekonomik zorluklarla karşı karşıya kaldıklarını, bu dönemde sosyal yardımların ve ekonomik desteklerin önemini vurgulamışlardır. Ancak, bazı katılımcılar sosyal yardım kaynaklarına erişimde zorluklar yaşamış veya bu desteklerin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, sosyal yardım sistemlerinin daha etkin ve kapsamlı hale getirilmesi gerektiğini göstermektedir. Genel olarak, katılımcılar yaşadıkları zorluklara rağmen dayanıklılık ve çözüm bulma becerilerini geliştirmişlerdir. Ancak daha iyi bir destek sisteminin varlığı bu süreçleri daha kolay atlatmalarına yardımcı olmaktadır. Öne çıkan ifadeler aşağıdaki gibidir:

“Eğitim ihtiyaçlarımı karşılamak, hakkımı savunmak, özel ihtiyaçlarımı karşılamakta ekonomik ve sosyal desteğe gereksinim duydum (Katılımcı 4, K)”

“Süreç içerisinde en çok ekonomik desteğe ihtiyaç duyduk, çünkü her şey maddiyata dayalı, ekonomik durumunuz iyiye bir şekilde diğer sorunları atlatıyorsunuz ama yoksa her şey üst üste geliyor. Bence her boşanma sürecinde mahkeme nafaka haricinde bir uzman gönderip ailelerin durumlarına göz atıp ona göre yardım bağlanmasına yardımcı olmalıdır (Katılımcı 8, E)”

“Özellikle sosyal yardımlara çok ihtiyaç duyduk eş dost akraba bir süre destekledi ama sonra annemle baş başa kaldık. Abim okulu bırakıp çalışmak zorunda kaldı eğer babam vefat ettikten sonra devlet anneme hem benim hem abimin ihtiyaçlarını karşılayacak bir maaş bağlasaydı abim okuluna devam edebilirdi, annem de sürekli nasıl geçineceğiz derdinde olmazdı. Devlet anne ya da babasını kaybeden çocukları okulları bitene kadar, bir iş, meslek sahibi olana kadar ekonomik olarak desteklemelidir (Katılımcı 9, E)”

“Boşanma sürecinde annemin babamdan şiddet görmesi sebebiyle annemi kadın konukevine kardeşimle beni de çocuk evlerine götürdüler. Bir süre sonra oradan çıktık. SED yardımı aldık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfından gıda ve kömür yardımı aldık. Ama bir süre sonra kestiler keşke üniversite bitene kadar kendi işimizi elimize alana kadar ekonomik yardım devam etseydi (Katılımcı 15, E)”

Katılımcılar, üniversite hayatlarında ekonomik destek almanın önemini vurgulamaktadır. Birinci katılımcı, düzenli bir burs hizmeti alarak üniversite sürecini daha rahat geçirmeyi arzuladığını belirtirken, ikinci katılımcı da üniversiteye başladıklarında ekonomik zorluklar yaşadıklarını ve bu nedenle burs almak için çaba gösterdiklerini ifade etmektedir. Her iki durumda da, ekonomik destek sağlanmasıyla üniversite hayatının daha kolay ve başarılı bir şekilde geçirilmesi amaçlanmaktadır. Bu durum, katılımcıların eğitimlerine odaklanabilmeleri ve maddi zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmamaları için önemli bir gereksinimi yansıtmaktadır. Bu katılımcıların öne çıkan ifadeleri aşağıdaki gibidir:

"Üniversite hayatım süresince düzenli bir burs hizmeti almak isterdim. Üniversite hayatım boyunca kimseye muhtaç olmadan kendime yetecek kadar bir ekonomik yardım almayı isterdim (Katılımcı 1, K)"

"Yardımlardan faydalanmaya ihtiyacımız vardı. Özellikle üniversiteye gelince ilk başlarda çok zorlandık. Allah'tan yurt falan çıktı. Burs almak için birkaç yere başvurdum ama çıkmadı (Katılımcı 16, K)"

3.7.2. Psikolojik Destek Gereksinimi

Katılımcılar, yaşadıkları zorlu süreçlerde psikolojik destek almanın önemini vurgulamaktadır. Özellikle boşanma süreci, ebeveynlerin sağlık sorunları veya aile içi travmatik deneyimler sonrasında psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Ancak, bazı durumlarda bu desteği almakta zorlandıklarını veya ailelerinin destek almak istemediğini ifade etmişlerdir. Psikolojik destek almanın, bu tür stresli ve travmatik dönemlerde süreci daha kolay atlatabilecekleri ve duygusal iyiliklerini sağlayabilecekleri bir kaynak olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, bir katılımcı öz annesinin sağlık durumu ve bakımıyla ilgili olarak da psikolojik destek talep etmiştir. Bu durumlar, psikolojik desteğin, bireylerin yaşadıkları zorluklarla başa çıkma sürecinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Öne çıkan ifadeler aşağıdaki gibidir:

"Özellikle psikolojik olarak destek almayı isterdim. Babamın vefatı sonrasında psikolojik destek alsaydık belki süreci daha kolay atlatabilirdik (Katılımcı 2, K)"

"Hem annem hem de ben boşanma sürecinde psikolojik desteğe ihtiyaç duydum. Kardeşim küçüktü o daha bir şeylerin farkında değildi ama ben farkındaydım (Katılımcı 6, E)"

"...annemin boşanma sürecinde psikolojisi hiç iyi değildi, kesinlikle annemin psikolojik desteğe ihtiyacı vardı ama destek almak istemedi (Katılımcı 7, K)"

"Öz annemin sağlığı pek iyi olmadığı için kendine bakamıyor. Huzurevinde yaşamasını isterdim. Psikolojik olarak desteğe ihtiyacım vardı. Uzun süre boyunca psikolojik destek almak isterdim (Katılımcı 18, K)"

3.7.3. Hem Ekonomik Hem de Psikolojik Destek Gereksinimi

Araştırmaya katılan bazı katılımcılar, yaşadıkları süreçlerde hem ekonomik hem de psikolojik destek ihtiyacı duymuştur. Özellikle babanın vefatı sonrasında ekonomik

zorluklarla karşılaşmış ve psikolojik desteğe de ihtiyaç duyulmuştur. Ancak, bazıları, bu desteği alamamış ve bu durumdan dolayı hayal kırıklığına uğramıştır. Bu katılımcılar, devletten, özellikle anne veya babasını kaybeden öğrencilere yönelik hem ekonomik hem de psikolojik destek hizmetlerinin olmasını talep etmektedir. Bu durumlar, yaşanan zorlukların tek boyutlu olmadığını; hem ekonomik hem de psikolojik açıdan desteklenmenin önemini vurgulamaktadır. Bu kapsamdaki ifadeler şu şekildedir:

“Devletin anne ya da babasını kaybeden öğrencilere yönelik destek hizmetlerinin olmasını isterdim. Hem ekonomik hem de psikolojik olarak destekleri olsa güzel olurdu (Katılımcı 10, E)”

“Hem ekonomik açıdan hem de psikolojik açıdan zorluk çektiğimiz dönemler oldu. Annemin benim hatta kardeşlerimin o süreçte psikolojik destek almasını isterdim. Ekonomik açıdan da kiramız, temel ihtiyaçlarımızı karşılamak için bir yardım almak bizim için çok iyi olurdu (Katılımcı 11, E)”

“... ekonomik yardım, sağlık yardımı bir de psikolojik destek almayı çok isterdim (Katılımcı 14, K)”

“Babam vefat ettikten sonra birkaç yıl özellikle ekonomik olarak çok zorluk çektik. Psikolojik olarak da desteğe ihtiyacımız vardı (Katılımcı 17, K)”

4. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma kapsamında boşanma, ayrılma, terk etme, eşin vefatı gibi nedenlerle tek ebeveynli aile örüntüsünde yaşamını sürdüren 18 yaş üstü üniversite öğrencilerinin aile algısı ve sosyal hizmet gereksinimleri ele alınmıştır. Gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler MAXQDA programı aracılığıyla analiz edilmiş ve araştırma bulguları yedi ana tema olarak derinlemesine incelenmiştir. Bu bulgular doğrultusunda öne çıkan temel sonuçlar şu şekildedir:

Araştırmaya katılan tek ebeveynli gençlerin aile algısında; aile duygusal bağlarla birleşmiş, karşılıklı destek ve dayanışma içinde olan bir bütün olarak görülmektedir. Bu perspektif, ailenin biyolojik bağlardan ziyade duygusal ve sosyal bağlarla şekillenen bir yapı olduğunu vurgulamaktadır. Duman (2021) tarafından yapılan çalışmada da özellikle Z kuşağı olarak nitelendirilen gençlerin aile algısındaki farklılaşmaya yer verilmiştir. Şahbaz (2023) tek ebeveynli hanelerdeki ergenler üzerinde yaptığı çalışmasında ise sağlıklı ailenin; mutlu, saygılı, huzurlu ve karşılıklı “sağlıklı iletişimin sürdürüldüğü yapı” olarak nitelendirildiğine yer vermektedir. Ayhan ve Pekgöz-Çeviker (2023) ise 18 yaş dönemindeki gençlerin aile bütünlüğüne, diğer yaş gruplarına kıyasla daha fazla önem verdiğini vurgulamaktadır. Özellikle aile algısı ve tek ebeveynlik sürecinin kültürel değerlerle de şekillendiği değerlendirildiğinde literatürde yakın zamanda yapılan çalışmalar ile bu çalışmanın benzer bulgulara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle herhangi bir nedenle ebeveyn yoksunluğu yaşayan bireylerde ailenin, bütünlük ve sağlıklı aile özelliklerini barındıran bir bağlama sahip olarak algılandığı belirlenmiştir.

Katılımcılar anneyi sevgi dolu, destekleyici ve iletişime açık bir figür olarak; babayı ise koruyucu ve destekleyici bir rol üstlenen konumunda görmektedir. Bu bakış açısının toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kadın ve erkeğe yüklenen rol ve sorumluluklarla uyumlu olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada yaşanan ebeveyn yoksunluğunun sonuçları katılımcılar tarafından toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında değerlendirilmiştir. Li (2020), Çin’de babaların rol ve sorumluluklarını araştırdığı çalışmasında geçmişe kıyasla özellikle çocuk bakımında babaların daha aktif rol aldığını ifade etmiş ancak hala anneler kadar bu alanda etkin olamadıklarını paylaşmıştır. Yaffe (2023)’nin çalışmasında anneler babalara kıyasla daha kabul edici, duyarlı ve destekleyici olarak algılanırken; babanın da daha otoriter bir yapıya sahip olduğu aktarılmaktadır. Katılımcıların anne algıları dikkate alındığında bu durumun geleneksel rollerle ilişkili olmasına ek özellikle ebeveyn yoksunluğunun olumsuz etkilerini en aza indirmek için daha fazla ön plana çıkarıldığı değerlendirilmektedir. López-León ve arkadaşları (2021) tarafından kanser hastalıklı çocuklara sahip ebeveynlerle yapılan çalışmada da bakım yeterliliği ve artan hoşgörü sürecine dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla çocukların ya da gençlerin kendini eksik hissetme olasılığı olan durumlarda ebeveynlerin veya tek ebeveynin daha hoşgörülü bir tutum sergilediği anlaşılmıştır.

Tek ebeveynli ailelerin karşılaştığı güçlükler ve gereksinimler; ekonomik zorluklardan psikolojik ve sosyal güçlükler kadar çeşitli boyutları kapsamaktadır. Sosyoekonomik güçlüklerin aile içi ilişkileri olumsuz etkilediği ve psikolojik olarak zorluklar yaşandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, gençlerin diğer aile üyesinin yokluğunu hissetmeleri ve bu eksikliğin yaşamın çeşitli alanlarında zorluklar çıkardığına yer verilmektedir. Üniversite öğrencilerinin sosyal destekler alması, üniversite yaşamının zorluklarıyla başa çıkmada ve stresin olumsuz etkilerine karşı direnç göstermede önemli bir rol oynamaktadır (Aydiner-Boylu vd., 2019: 218). Bu noktada, sosyal hizmet uygulamalarının ve destek sistemlerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Araştırmada bazı katılımcılar özellikle sosyoekonomik ve psikolojik desteklerin yetersiz olduğunu veya erişimde zorluklar yaşadıklarını hatta desteklerin varlığını ve herhangi bir destek alınıp alınmayacağını dahi bilmediklerini ifade etmektedir. Bu durum, sosyal hizmet uygulamalarının bilinirliği, etkililiği ve erişilebilirliği açısından önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Tek ebeveynli ailelerin yaşadığı güçlükler ve gereksinimlerin dünya genelinde ortaklaştığını söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle ekonomik, psikolojik ve sosyal açıdan yaşanan güçlükler ve gereksinimlere birçok benzer çalışmada da yer verilmiştir (Glasser & Navarre, 1965; Duncan & Rodgers, 1987; Greeff & Fillis, 2009; Kotwal & Prabhakar, 2009; Burgund et al., 2013; Aydiner-Boylu, 2014; Maurya et al., 2015; Demirel & Buz, 2021; Boztilki, 2022; Dharani & Balamurugan, 2024). Değişen toplumsal koşullar ve artan tek ebeveynli aile oranları bu alandaki sosyal hizmet gereksinimini daha görünür kılmaktadır. Özpolat ve Özkan (2022: 1096) da araştırmalarında özellikle risk altındaki aile yapılarında ekonomik risklerin yoğun olarak hissedildiğini bu nedenle gereksinimlerinin en fazla ekonomik temelli destekler olduğunu ifade etmiştir.

Aile yaşamında değiştirmek istenilen durumlar incelendiğinde, gençlerin daha sağlıklı aile ilişkileri ve daha adil bir ortam talep ettikleri görülmektedir. Özellikle boşanma

sonrasında tek ebeveynli aile döngüsünde sağlıklı aile ilişkilerinin tesis edilememesi bu sürecin temel etkenidir. Tek ebeveynli aile örüntüsündeki ebeveyn ve gençlerin zaman zaman sosyal ve çevresel açılardan yaşadıkları dışlanma ve damgalanma durumu daha adil bir ortam talebini de anlaşılmaktadır.

Ortaya konan birçok çalışma ile bu çalışmanın sonuçlarının benzerlik gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü genel itibariyle tek ebeveynli aile örüntüsündeki bireylerin sorunlar yaşadıkları, psikososyal ve ekonomik gereksinimlerinin bulunduğu ve bu bağlamda destek beklentisi içinde oldukları anlaşılmıştır.

Bu araştırma tek ebeveynli aile örüntüsüne sahip üniversiteli gençlerin aile algısı ve sosyal hizmet gereksinimleriyle ilgili yaşadığı deneyimleri ve bu ailelerin ihtiyaçlarını anlamak için önemli bir kaynak sunmaktadır. Bu çalışmanın ilgili paydaşlara, politika yapıcılara ve sosyal hizmet uzmanlarına, tek ebeveynli ailelerin ihtiyaçlarını daha iyi anlama ve destekleme konusunda rehberlik edeceği değerlendirilmektedir. Araştırma sonuçları doğrultusunda aşağıdaki önerilere yer verilmektedir:

- Tek ebeveynli aile yapısına sahip üniversiteli gençlerin süreç içerisinde karşılaştığı ekonomik, psikolojik ve sosyal sorunlar, mevcut sosyal hizmet uygulamalarının yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu nedenle özellikle psikolojik ve sosyoekonomik destek boyutlarıyla sosyal hizmetlerin bilinirliğini artırmak için kapsamlı çalışmalar yapılmalıdır.
- Tek ebeveynli ailelerdeki bireylerin sosyal hizmetlere erişimini kolaylaştırmak için çeşitli platformlar geliştirilerek; başvuru süreçlerini basitleştirilmeli ve ailelerin daha hızlı erişimleri sağlanmalıdır.
- Tek ebeveynli ailelerin ekonomik, psikolojik ve sosyal sorunlarına yönelik özelleştirilmiş çözümler, programlar geliştirilmelidir.
- Tek ebeveynli ailelere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının çeşitlendirilmesi ve erişilebilirliğin artırılması için çaba gösterilmelidir. Özellikle tek ebeveynli üniversite öğrencileri reşit olsa bile bu kesimin farklı ihtiyaçlarına ve yaşam koşullarına uygun sosyal ve ekonomik destek/yardım programları geliştirilmeli ve bu programlara erişim kolaylaştırılmalıdır.
- Gençlerin aile algısının ve aile içi ilişkilerin önemli bir rol oynadığı göz önüne alındığında, aile içi iletişimi güçlendirmeye yönelik programlar ve destek grupları oluşturularak aile üyelerinin birbirlerini daha iyi anlamalarını ve desteklemelerini sağlayarak aile içi uyumu artırıcı çalışmalar yapılmalıdır.
- Tek ebeveynli ailelerin karşılaştığı güçlükler ve gereksinimler konusunda özellikle üniversiteler, uygulama ve araştırma merkezleri aracılığıyla gençleri yakından takip ederek eğitim süreçlerinde aile içi ilişkiler, duygusal sağlık ve sosyoekonomik destek konularında eğitim ve bilinçlendirme programları düzenlenmeli ve profesyonel danışmanlık hizmetleri sunulmalıdır.

- Tek ebeveynli aileleri önceleyen bir bakış açısıyla kamu sosyal politikaları inşa edilmeli ve tek ebeveynli ailelere yönelik hizmet birimleri, merkezi idare ve yerel yönetimler düzeyinde yaygınlaştırılmalıdır.

Kaynaklar

- Aydiner-Boylu, A. & H. Öztıp (2013), “Tek Ebeveynli Aileler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Sosyoekonomi*, 19(19), 207-220.
- Aydiner-Boylu, A. (2014), “Tek Ebeveynli Ailelerde Finansal Sıkıntı ve Fonksiyonlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(1), 55-72.
- Aydiner-Boylu, A. vd. (2019), “Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Desteğin Yalnızlık Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi”, *Sosyoekonomi*, 27(41), 211-221.
- Ayhan, Z. & A. Pekgöz-Çeviker (2023), “İhmal edilen aile değerlerinin, bütünlük duygusunun ve toplumsal ilginin gençler üzerindeki etkisi: eğitim ve sosyal politika perspektifinden inceleme”, *Külliye*, (Türkiye Cumhuriyeti’nin 100. Yılı Özel Sayısı), 481-498.
- Bayam, H. (2022), “Aile Kavramının Uygarlık, Toplumsal Cinsiyet ve Üreme Bağlamında İncelenmesi”, *Van İnsani ve Sosyal Bilimler Dergisi - ViSBiD*, 3, 1-19.
- Boztilki, M. (2022), “Tek Ebeveynli Ailelerde Sosyal Sermaye Gelişimi ve Güvenin Önemi: Yalnız Anneler Odaklı Bir Çalışma”, *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 7(2), 248-262.
- Burgund, A. et al. (2013), “Single-Parent Families-Social Status, Needs and Challenges”, *Human Research in Rehabilitation*, 3(1), 13-22.
- Cheung, K.C.K. (2015), “Child Poverty in Hong Kong Single-Parent Families”, *Child Indicators Research*, 8(3), 517-536.
- de Lange, M. et al. (2009), “Family forms and children’s educational performance in a cross-comparative perspective: Effects of school’s resources and family policies of modern societies”, Papers presented at *Dutch-Fleming Meeting of Sociology 2009*, Amsterdam, the Netherlands.
- Demir, S. & Ş. Çelebi (2017), “Tek ebeveynli ailelerin sorunları: Nitel bir araştırma”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 111-128.
- Demirel, B. & S. Buz (2021), “Tek Ebeveynli Hanelerdeki Kadınların Rol ve Sorumluluklarındaki Değişimler ve Deneyimledikleri Güçlükler”, *Akademik Hassasiyetler*, 8(17), 157-192.
- Demirel, B. (2022), *Tek Ebeveynli Aileler, Yaşayanlar ve Meslek Elemanları Anlatıyor: Güçlükler, Gereksinimler ve Beklentiler*, Ankara: Nika Yayınevi.
- Dharani, M.K. & J. Balamurugan (2024), “The financial hardships of single mothers: A review of two decades”, *Multidisciplinary Reviews*, 7(8), 2024179-2024179.
- Duman, M.Z. (2021), “Üniversitede Okuyan Z Kuşağının Değişen Aile Algısı ve Aile İçi İlişkilerde Yaşadığı Sorunlar”, *Sosyolojik Bağlam*, 2(1), 20-36.
- Duncan, G.J. & W. Rodgers (1987), “Single-parent families: Are their economic problems transitory or persistent?”, *Family Planning Perspectives*, 19(4), 171-178.
- Duriancik, D.M. & C.R. Goff (2019), “Children of single-parent households are at a higher risk of obesity: A systematic review”, *Journal of Child Health Care*, 23(3), 358-369.

- Ellenbogen, A. et al. (2021), "Surrogacy: A worldwide demand. Implementation and ethical considerations", *Gynecol Reprod Endocrinol Metab*, 2, 66-73.
- EUROSTAT (2023), *Number of households by household composition, number of children and age of youngest child*, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfst_hhnhtych/default/table?lang=en>, 09.08.2024.
- Glasser, P. & E. Navarre (1965), "Structural problems of the one-parent family", *Journal of Social Issues*, 21(1), 98-109.
- Greeff, A.P. & A.J.A. Fillis (2009), "Resiliency in poor single-parent families", *Families in Society*, 90(3), 279-285.
- John, W. & H.G. Shimfe (2020), "Single parenting and its effects on the development of children in Nigeria", *The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention*, 7(03), 5891-5902.
- Karaca-Aydın, S. (2019), "Kadınlar İçin Tek (Yalnız) Ebeveynlik ve Zorlukları", *Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-34.
- Kavşut, F. (2015), "Tek Ebeveyn Olan Kadınların Sosyal Dışlanmışlık Sorunu: Ankara Örneği", *Third Sector Social Economic Review*, 50(1), 48-67.
- Kotwal, N. & B. Prabhakar (2009), "Problems faced by single mothers", *Journal of Social Sciences*, 21(3), 197-204.
- Li, X. (2020), "Fathers' involvement in Chinese societies: Increasing presence, uneven progress", *Child Development Perspectives*, 14(3), 150-156.
- López-León, A. et al. (2021), "Relationship between quality of life of children with cancer and caregiving competence of main family caregivers", *Journal of Pediatric Oncology Nursing*, 38(2), 105-115.
- Maurya, A.K. et al. (2015), "The effect of single parent and both parents family on emotional and behavioral problems", *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 6(12), 1235.
- McLanahan, S. & G. Sandefur (1994), *Growing up with a single parent: what hurts, what helps*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Moilanen, I. & P. Rantakallio (1988), "The single parent family and the child's mental health", *Social Science & Medicine*, 27(2), 181-186.
- Nugroho, W.S. et al. (2023), *Single Parent Effect on Children's Well-Being and Educational Attainment (Evidence from Indonesia)*, DOI: 10.21203/rs.3.rs-2458209/v1.
- Özpolat, A.O. & Y. Özkan (2022), "Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) Personelinin Risk Altındaki Ailelerin Psikososyal Destek İhtiyaçlarına İlişkin Deneyimleri", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(4), 1085-1101.
- Pereira, H. & C. Beatriz (2023), "Promoting Social Visibility for Single-Father Families Created by Surrogacy", *Families in Society*, 104(2), 234-239.
- Shorey, S. & T.L.B. Pereira (2023), "Parenting experiences of single fathers: A meta-synthesis", *Family Process*, 62(3), 1093-1113.
- Stephen, E.N. & L. Udisi (2016), "Single-parent families and their impact on children: A study of Amassoma community in Bayelsa State", *European Journal of Research in Social Sciences*, 4(9), 1-24.

- Sütçü, S. (2021), “Türkiye’de Aile Mahkemesi Uzmanlarının Aile Kavramı ve Aile İçi Şiddet Olgusuna Yönelik Değerlendirmeleri: Nitel Bir Araştırma”, *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 140-155.
- Şahbaz, M. (2023), “Tek Ebeveynli Ergenlerin Duygusal İlişki ve Aile Kurmaya Yönelik Bakış Açıları”, *Yüksek Lisans Tezi*, KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı.
- Tekin-Epik, M. vd. (2017), “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Roller”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(38), 35-58.
- TÜİK Türkiye İstatistik Kurumu (2024), *İstatistiklerle Aile 2023*, <<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Aile-2023-53784#:~:text=Tek%20%C3%A7ekirdek%20aile%20olarak%20ifade,63%2C8'e%20geriledi>>, 27.05.2024.
- Van den Akker, O.B. (2017), *Surrogate motherhood families*, Springer International Publishing.
- Weng, B.Y. (2018), “A comprehensive policy for the single-parent family”, in: *Comparing the Social Policy Experience of Britain and Taiwan (183-200)*, Routledge.
- Yaffe, Y. (2023), “Systematic review of the differences between mothers and fathers in parenting styles and practices”, *Current Psychology*, 42(19), 16011-16024.
- Zadeh, S. (2020), “Single Motherhood via Sperm Donation: Empirical Insights from a Longitudinal Study of Solo Mother Families in the UK”, *Assistierte Reproduktion mit Hilfe Dritter: Medizin-Ethik-Psychologie-Recht*, 389-399.